

TÜRKİYE'DE OKUMA ALIŞKANLIĞI VE ÖĞRETMENİN SORUMLULUĞU

Hazırlayan

Ferhat Özen, Eğitim Sen İstanbul 5 Nolu Şube Delegatesi

OKUMA ALIŞKANLIĞI KAZANMAYANIN ÖĞRETİMİ YARIM KALMIŞ DEMEKTİR.

P. PELAUT

KİTAP DÜŞMANLIĞI, OKUMA ÖZÜRLÜ VE DÜŞÜNME ÖZÜRLÜ BİR TOPLUM YARATTI.

Bütün tartışmalar daima gelip şu soruya dayandı:

"Hangi sorunu çözmüş olmak diğer sorunların da büyük ölçüde çözümünü sağlar."

Thomas S. Kubn

Okumayı öğrenmek, sanatların en gücüdür.

Goethe

Özgür insan, okuyan insandır. Çünkü okuma, bilgisizliği ve kör inançları yenen tek güçtür.

Thomas Jefferson

Yerle gök arasında nice şeyler var ki senin okulda bellediklerinin düşüne bile giremez.

William Shakspeare

TÜRKİYEDE OKUMA ALIŞKANLIĞI

GİRİŞ

Ülkemizde insanların kitaba ilgisini ya da ilgisizliğini anlamak için yapılan araştırmalar, yanlış olarak hep bu başlık altında veriliyor.

Önce bu yanlış düzeltmek gerekir. Türkiye’de kitap okuma alışkanlığı yok denecek kadar az olduğu için (% 2,5) okuma alışkanlığından değil, **okumama** alışkanlığından söz etmek doğru olur.

Bu çalışmanın konusu ise olmayan bir şeyi değil, yaşanan durumu sorgulamak, **okumama alışkanlığının, okuma alışkanlığına nasıl dönüştürülebileceği** konusunda öneriler ortaya koymaktır.

ALIŞKANLIĞIN GÜCÜ

Bu araştırmada “alışkanlık” sözcüğünü çok fazla kullanılacağı bellidir. Bunun nedeni ise ders programlarında yazılıdır. Tüm derslerin programlarında (ilk izlencelerinde) “Eğitimin amacı, öğrenciye bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırmaktır.” yazar. Ama sadece yazar. Birincisi, yani bilgi kazandırmak, uygulamada tam anlamıyla, hatta acımasızca yerine getirirken, beceri ve alışkanlık kazandırmaya pek rastlanamaz.

Ansiklopedik çok bilme kuramı gereği, öğrenci daha ilköğretimin üçüncü sınıfında iken bilgi bombardımanına tutulur. Gerekli gereksiz her şey öğretilir. Yaşamda kullanılsın diye değil, sınav-dan sonra unutulsun diye. Bu bilgilerin neye yarayacağı hiç sorgulanmadan. 6. sınıftan başlayarak derslere branş öğretmenleri girmeye başlayınca, öğrenciye nefes alacak zaman kalmaz. Çocukların körpe beyinleri, her öğretmenin bütün bildiğini döküp gittiği bir bilgi çöplüğüne döner. Bu çöplükte öğrencinin yaşamında kullanacağı hiç bir şey yoktur. (Örneğin; ilkyardım bilgisi suni solunum, kalp masajı vb.) Çünkü daha çok bilgi kazandırma telaşı ve toz dumanı içinde öğretmenler bu özelliklerini çoktan yitirmişlerdir zaten.

Oysa eğitimde alışkanlığın önemi tartışılmaz.

İbn-i Haldun’a göre insan, alışkanlıkların çocuğudur. Augustine “Kötü alışkanlıklar terkedilmezse ihtiyaç haline gelebilir.” diyor. Bacon “Mademki alışkanlıklar hayatımızın hakimleridir, öyleyse iyi alışkanlıklar edinmeliyiz.” derken, Sevtonius (Zeytanus) “tilki derisinden vazgeçer de alışkanlıklarından vazgeçmez.” diyerek, alışkanlıkların yaşamımızdaki gücünü vurguluyor. Epiktodos ise bu konuda çözümü şöyle açıklamış: “Alışkanlıklarımıza ters alışkanlıklar edinerek hakim olabiliriz.” (Kötü alışkanlıkları, iyi alışkanlıklar edinerek yenebiliriz).

Bu demektir ki okumama alışkanlığımı, okuma alışkanlığı kazandırarak yenebiliriz ancak.

OKUMA ÖZÜRLÜ, DÜŞÜNME ÖZÜRLÜ BİR TOPLUMUZ

Türkiye’de toplumsal yaşamda kitabın yeri yok. Yıllardır kitaba ve kitap okuyana karşı yürütülen düşmanlığın sonuçları alınıyor. Bu açıdan doğal bir sonuç. Ama başka bir açıdan da şaşılacak bir durumla karşı karşıyayız. Türkiye’de üniversite bitirenlerin, lise bitirenlerin sayısının dört kat arttığı halde, kitap okuyanların sayısı 1965 ‘teki oranın onda birine geriledi.

Tam anlamıyla okuma özürlü bir toplum olduk. Sonuç olarak da düşünme özürlü bir toplum.

İşte rakamlar(1):

YIL	YAYINLANAN KİTAP ÇEŞİDİ	KİTAP OKUYANLARIN ORANI
1965	5.680	% 27
1980	5.240	% 5.7
1990	6.000	% 2.5
1997	3.101	%3.5

Bilgi Yayınevi’nin yöneticisi Mehmet Gölgeli “1960’ta bir kitabı 11.000 adet basıyorduk. Bir ay sonra da ikinci baskıya geçiyorduk. Bugün en popüler yazarın kitabını bile 2000 adet basıyoruz.” diyor.

Bugün Türkiye’de on beş milyon öğrenci, yarım milyon öğretmen, bir o kadar da lise, üniversite bitirmiş insan var. Her biri iki ayda bir kitap okusa yılda 60-70 milyon kitap eder.

OKULLAR OKUMAYAN İNSAN YETİŞTİRİYOR

Rakamların ortaya koyduğu sonuç acı. Gazeteler açısından durum daha kötü. Onca promosyon (özendirmeye) çılgınlığına karşın en çok satan gazete, promosyonlu dönemde 600.000, promosyon bitince 200.000. Batıda günde 10.000.000 satan gazeteler var. Japonya’da yayınlanan günlük bir gazetenin tirajı 15.000.000 ‘u geçiyor.

Bizde ise okullar adeta okumayan insan yetiştiriyor. En azından okulların okuma alışkanlığı kazandırma konusunda son derece başarısız olduğu kesin.

Oysa, okulların görevi okuyan, araştıran, düşünen insan yetiştirmek değil midir?

2098 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan “Temel Eğitim Okulları Türkçe Programı”, tam 16 kez amaç olarak okuma ve okuma alışkanlığıyla ilgili etkinlikler vurgulanmaktadır. Ve genellikle 5-6 yerde şu ifade kullanılmaktadır: “Günlük gazeteleri ve haftalık ya da aylık dergileri izleme alışkanlığı kazandırmak”, “Düzeyine uygun yararlı kitapları seçebilmek, kitaplardan yararlanabilmek” (Okuma Tekniği Bakımından, Anlama Tekniği Bakımından 5.6.7.8. sınıflarda).

Program (izlence) açısından demek ki sorun yok.

Türkçe programı ısrarla amaç olarak okuma alışkanlığı kazandırılmasını vurguluyor.

Bu programı uygulaması gereken öğretmenlerin sorumluluğu, burada ortaya çıkıyor.

P.Pelaut: “Okuma alışkanlığı kazanmayanın öğretimi yarım kalmış demektir.” diyor.

Bu durumda Türkiye’de milyonlarca lise ve üniversite mezununun öğretiminin yarım kalmış olduğu anlaşılıyor.

Yıllarca süren öğrenimleri, onca emek, onca enerji ve masraf yarı yarıya boşa gitmiş.

Yarım kalmış eğitimlerini tamamlamak için üniversite bitirenler de dahil olmak üzere nüfusun tamamını demek ki yeniden eğitmek gerekiyor. Okullarında alamadıkları okuma alışkanlığını alabilmeleri için .

Bugünkü öğretmen merkezli, verici-alıcı ilişkisine dayanan, öğrenciye her şeyi öğreten, ama öğrenmeyi öğretmeyen bugünkü uygulama, okuma alışkanlığı kazandıramıyor. Oysa çağdaş okulun görevi her şeyi öğretmek değil, **öğrenmeyi öğretmektir . düşünmeyi öğretmektir .** Bu açıdan tüm derslerin amacı düşünmeyi öğretmek olmalıdır. Derslerin konuları sadece bir araçtır. Bu nedenle;

Matematik dersinin amacı, matematiğin ilkeleriyle düşünmeyi,

Biyolojinin amacı, biyolojinin ilkeleriyle düşünmeyi,

Fizik dersinin amacı, fiziğin ilkeleriyle düşünmeyi öğretmektir.

Diğer derslerin de öyle.

Ayrıca eğitimin en temel ilkesinin “zorlaştırmayın, kolaylaştırın” olduğu unutulmamalıdır.

Yine eğitim psikolojisi açısından düşündüğümüzde; her biri enerji küpü olan çocukları sıra-ya çıkararak, en azından o gün için öğrenmek istemediklerini çocuğa, gence zorla öğretmeye kalkmak eğitim bilimine aykırıdır. Bu konuda **Mevlana**’nın son derece özlü ve güzel sözünü unutmamak gerekir: **Ne kadar çok şey bilerseniz bilin, bütün bildikleriniz karşınızdakinin anlayabileceği kadardır.**

Okul bilgisine ve ders kitaplarına çok değer verenlere **Hamlet**’ın verdiği dersi anımsatmalıyım. **Hamlet**, okulda öğrendikleriyle övünen ve çok şey bildiğini zanneden **Horato**’ya şöyle der:

Yerle gök arasında nice şeyler var ki Horato, senin okulda öğrendiklerinin düşüne bile giremez.**

Bir öğrenci, Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiklerine şöyle tepki gösteriyordu:

* W. Shakespeare, Hamlet

- Öğretmenim, bize sadece dünyanın döndüğünü öğretiyorsunuz;
ama biz artık dün-
yada dönenleri de öğrenmek istiyoruz.

NEDEN OKUMUYORLAR?

Bir yazısında ünlü romancı **Reşat Nuri Güntekin** kahvehaneleri dolduran okur-yazar insanlar için şunları söylüyor:

“... Bunlar, kasabanın ileri gelenleri, okuyup yazmışları ... Niye mesela kitap okumuyorlar? Hem iyi vakit geçirirler hem kültürlerini genişletirler.

“ Niye okumuyorlar?“ demek, “Niye piyano çalmıyorlar demek gibi bir şeydir. Kafayı kitap okumaya alıştırmak, parmakları piyano çalmaya alıştırmaktan kolay değildir. Ona göre yetişmek, hazırlanmak lazım. Okumak, bir kitaptan alınan elemanlarla kendine manevi bir dünya yapmak, onun içinde tek başına yaşayabilmek demektir. Bu, ta çocukluktan başlayan, uzun alıştırmalar ve egzersizler neticesidir.“ (2)

Emin Özdemir’in dediği gibi sorunun kavşak noktası burada. Nereden, nasıl başlamalı ki okuma zevki ve okuma alışkanlığı verilebilsin.

Önce, insanların niçin okumadıklarını bir de İstanbul Köy Hizmetleri Anadolu Lisesi öğrencilerinin yaptığı şu araştırmada görelim:

Geçen yıl yapılan bu araştırmaya göre kitap okumayı en çok televizyon engelliyor (%30.3), daha sonra okumama alışkanlığının nedeni olarak, “Okul eğitiminde, okuma alışkanlığı verilmemesi” gösterilmektedir. Bu çok önemli bir sonuç. Okulların okuma alışkanlığı veremediğini daha önce belirtmiştik.

Ankete katılanların öğrenim durumlarına göre verdikleri yanıtlar baştaki değerlendirmemizi doğruluyor. İlkokul öğrencileri, ödevlerin çok fazla olmasını ders dışı kitap okumamanın en önemli engeli olarak görüyor.

Üniversite ve dengi okul mezunlarının “Niçin okumuyorsunuz?“ sorusuna verdikleri yanıtlar (3):

Kitaplar pahalı	: % 10.3
Okul eğitiminde okuma alışkanlığı verilemiyor	: % 19.7
Televizyon insanları kitap okumaktan uzaklaştırıyor	: % 30.3
Kitaba karşı yasakçı tutum	: % 4.3
Öğrenci ödevlerinin fazlalığı	: % 5.3
Geçim koşullarının ağır olması	: % 15.6
Okuyan insanlara değer verilmemesi	: % 4.0
Diğer nedenler	: % 11.1

DÜNYADA ENÇOK OKUYAN ULUSLAR

Dünyada en çok okuyan uluslar en gelişmiş ülkelerde yaşıyor. Kuşkusuz bu bir rastlantı değildir.

Japonya'da günlük bir gazete 15 milyon satıyor. Almanya'da 10 milyon...(4)

Bazı Avrupa Topluluğu üyesi ülkeler ve Türkiye'nin nüfus ve kitap üretim karşılaştırması şöyle (Ek:1):

Ülke Adı	Yıl	Nüfusu	Üretilen kitap sayısı
Almanya	1987	60 milyon	65.670.000
İngiltere	1987	56 milyon	52.861.000
Fransa	1987	55 milyon	43.505.000
Türkiye	1987	52 milyon	6.382.000

Dünyanın en çok kitap okuyan ülkeleri olan ABD ve Eski Sovyet Cumhuriyetleriyle nüfus ve konularına göre kitap yayımları karşılaştırması şöyle:

Ülke adı	Yıl	Yayınlanmış kitap konusu	Yayınlanmış kitap çeşidi	Nüfusu
A.B.D	1981	Felsefe	1.193	229.805.000
S.S.C.B.	1981	Felsefe	1.453	267.697.000
Türkiye	1981	Felsefe	90	45.000.000
Türkiye	1981	Din	369	45.000.000

Rakamlardan anlaşılacağı gibi insanların bağımsız düşünmesine önem veren ülkelerde felsefe dalında yayınlanmış kitap çeşidi sayı olarak Türkiye'deki bu sayının 14, 15 katını bulurken, Türkiye'de yayınlanan din kitapları felsefe kitaplarının dört katı(Ek:2).

**BAZI AVRUPA TOPLULUĞU ÜYESİ ÜLKELER VE TÜRKİYE'NİN NÜFUS
VE KİTAP ÜRETİM KARSILAŞTIRMASI (5)**

A. NÜFUS(000) - B. KİTAP ÜRETİMİ		1970	1975	1980	1984	1987
F.ALMANYA	A.	60.700	61.832	61.566	60.966	60.924
	B.	45.369	40.616	64.761	54.442	65.670
FRANSA	A.	50.670	52.706	53.714	54.351	55.623
	B.	22.935	29.371	32.318	37.189	43.505
İNGİLTERE	A.	55.480	56.035	55.945	56.088	56.878
	B.	33.441	35.526	48.069	51.411	52.861
İTALYA	A.	53.564	55.830	57.070	57.238	57.256
	B.	8.615	9.187	12.029	14.312	17.109
TÜRKİYE	A.	35.605	40.348	44.737	49.070	52.845
	B.	5.854	6.645	6.741	7.224	6.382
İSPANYA	A.	33.779	35.596	37.430	38.335	38.832
	B.	19.717	23.527	28.195	30.764	38.302
YUNANİSTAN	A.	8.792	9.046	9.643	9.829	10.010
	B.	2.027	2.613	4.048	4.651	4.651
PORTEKİZ	A.	8.628	9.425	9.884	10.148	10.312
	B.	5.956	5.943	6.085	10.293	7.733

(*) FRANSA 1975 KİTAP SAYISI 1976 RAKAMIDIR.

(*) TÜRKİYE 1975 SONRASI KİTAP ÜRETİM RAKAMLARI RESMİ KİTAPLARI DA KAPSAR.

(*) İNGİLTERE VE YUNANİSTANIN 1987 KİTAP SAYILARI 1985 RAKAMIDIR.

(*) TÜM ÜLKELERİN 1987 NÜFUS RAKAMLARI TAHMİNİDİR.

**A.B.D. VE S.S.C.B.'NİN 1970 SONRASI NÜFUS VE KONULARINA GÖRE KİTAP YAYINLARI
KARŞISINDA TÜRKİYE'NİN DURUMU (6)**

	Nüfus (000)	Toplam Genel	Felsefe	Din	Sosyal Bilimler	Dil	Temel Bilimler	Uygulamalı Bilimler	Sanat	Edebiyat	Tarih Coğrafya	
A.B.D.	205.051	79.530	935	1.348	2.019	8.373	492	2.519	4.318	2.876	8.246	4.289
1970 S.S.C.B.	241.700	78.899	2.323	850	170	19.278	2.273	6.564	35.087	2.363	7.949	2.042
TÜRKİYE	35.605	5.854	448	117	268	1.896	125	374	1.044	309	935	338
A.B.D.	215.972	82.287	1.142	1.419	1.969	8.849		2.845	6.004	3.530	6.961	3.048
1975 S.S.C.B.	253.393	78.697	2.040	1.228	232	19.151		7.312	32.534	2.399	11.427	2.374
TÜRKİYE	40.348	6.645	485	152	317	2.091	214	531	1.065	309	1.100	381
A.B.D.	229.805	76.976	1.448	1.193	2.086	8.760		2.850	7.638	2.793	3.044	2.673
1981 S.S.C.B.	267.697	83.007	2.471	1.453	227	21.128		8.174	32.870	2.559	12.271	1.854
TÜRKİYE	45.540	5.610	911	90	369	1.271	160	220	931	210	902	546

(*) 1975 YILI A.B.D. VE S.S.C.B. TOPLAMLARINA ÇOCUK KİTAPLARI DAHİLDİR.

(*) 1981 YILI A.B.D. TOPLAMINA ÇOCUK KİTAPLARI DAHİLDİR.

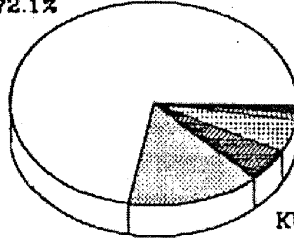
(*) 1975 VE 1981 YILLARINDA TÜRKİYE TOPLAMI RESMİ KİTAPLARI DA KAPSAR.

(*) A.B.D. KİTAP VERİLERİNDE 10 LU SINIFLAMA FEDERAL HÜKÜMET KİTAPLARI İLE ÜNİVERSİTE KİTAPLARINI TOPLAM RAKAM DA HÜKÜMETİN, YEREL OTORİTELERİN VE KİLİSENİN ÇIKARDIĞI KİTAPLARI KAPSAMIYOR.

(*) A.B.D.'NİN 1981 SONRASI VERİLERİNE ULAŞILAMADIĞINDAN KARŞILAŞTIRMA YAPILAMAMIŞTIR.

KITALAR VE BÜYÜK BÖLGELERDE KİTAP ÜRETİM DAĞILIMI (7)

AVRUPA ve S.S.C.B 72.1%

OKYANUSYA 0.6 %

AFRİKA (*) 0.7 %

ARAP ÜLKELERİ 1.1%

LATİN AMERİKA 5.1%

KUZEY AMERİKA 5.4%

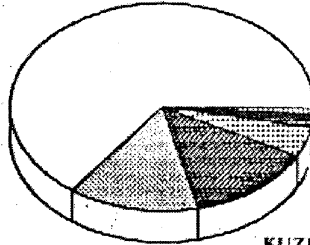
ASYA * 15.0%

1960

1980 ÖNCESİ VERİLER ÇİN'İ KAPSAMAZ
(* ARAP ÜLKELERİ KAPSANMAMIŞTIR)

KITALAR VE BÜYÜK BÖLGELERDE KİTAP ÜRETİM DAĞILIMI (7)

AVRUPA VE SSCB 64.8 %

ARAP ÜLKELERİ 0.9 %

AFRİKA (*) 1.0 %

OKYANUSYA 1.2 %

LATİN AMERİKA 4.5 %

KUZEY AMERİKA 13.6 %

ASYA (*) 14.0 %

1965

1980 ÖNCESİ VERİLER ÇİN'İ KAPSAMAZ
(* ARAP ÜLKELERİ KAPSANMAMIŞTIR)

KİTAP OKUMANIN TARİHİ

Alman şairi Göthe “Okuma sanatların en gücüdür.” diyor. Çünkü onlar “okuma”yı bizdeki gibi harfleri birbirine çatarak anlamlandırmak, alfabeyi (ABC’yi) sökmek olarak anlamıyorlar. Bu 0-6,7 yaş çocuklarının işi. Bugünün yetişkin ve gerçek okuyucusu sözcükler arasındaki beyaz boşlukları da okuyabilen okuyucudur. Ne demek bu? Sadece yazıları değil, yazılmayanları da okuyabilmek demek, yazılanlara bakarak, açıkça yazılmayanları da okuyabilen, verilenleri yorumlayarak, verilmeyenleri çıkarabilen okuyucudur. Buna ileri okuma deniyor.

Bizim tarihimizde ise okuma, en basit anlamı olan “ABC”yi sökmek anlamında bile kullanılmamış. “Dua okumak, okuyup üfleme, canına okumak, bildiğini okumak” gibi sözlü kültürdeki deyim ve argo anlamları ile kullanılmış.

Bu konuda M. Cevdet Anday bir yazısında şöyle diyor:

“Biz ulusça daha alışamadık okumaya. Bunu açıkça bilelim. Okumamak bizim geleneğimizdir. Bizde basimevinin Batı’dan üç yüz yıl sonra kurulmuş olmasını buna gerekçe olarak göstermek istemiyorum. Bizim kültürümüz hep sözlü olmuştur da ondan. (...) Kutsal kitabını bile okuyamayan, ancak kıraat dinleyen insanların okuma alışkanlığı edinemeyeceği besbellidir. Üstelik, o kutsal kitap kendinden başka bilim olmadığını buyuruyorsa, artık okumanın hiç gereği kalmıyor demektir. Otobüse elimde kitapla binmekten çekiniyorum.”

Bu yazdıklarını şöyle sürdürüyor M.Cevdet Anday:

“Ancak ben bunları söylemekle kendimizi temize çıkarmak istiyor değilim (...) Okumanın mazereti yoktur, olamazda. Kitapları toplasalar, yaksalar, hamura çevirseler, okuyanları izleseler yine okuyacağız, okumalıyız. Okumamanın, okuma bilmemekten başka mazereti olamaz. Okuma öğrenmeme ise ayıptır.”(8)

Okumama geleneğimizi oluşturan en temel maddi gerçeklik ise, Osmanlıya matbaanın 250 yıl geç gelmesi. Oysa matbaa Osmanlıya Batı’yla eş zamanlı gelebilirdi. Böyle bir şans Osmanlı yakalamıştı. Ama koyu bağnazlık, ayağına kadar gelen şans (matbaayı) geri tepti. Nasıl mı?

Yalçın Doğan anlatıyor:

“1492’de İspanya’dan sürülen Yahudilere Osmanlı kucak açıyor. İnsanlık uğruna falan değil, aynı tarihte Hıristiyanlar, Yahudilerle birlikte Müslümanları da Avrupa’dan kovma hareketine giriyor. İspanya’da Katolik hükümdarlar siyasal ve askeri birliği sağlamışlar, sıra din birliğine geliyor. İşe, daha kolay lokma görünen Yahudileri sürmekle başlıyorlar.

Yahudiler Osmanlıya, çok önemli, çok değerli bir armağan getiriyor. Osmanlı’nın henüz tanımadığı matbaa... 1453’te matbaa Batı’da icat edilmiş, aradan kırk yıl geçtikten sonra Osmanlı mülküne gelmişti. Padişah II. Beyazıt, namı değer “Sofu Beyazıt”, buna izin vermedi. Çıkardığı bir fermanla her dilde kitap basılmasını onayladı, ancak Arapça kitap basımını zinhar yasakladı. Ermenice’den Yunanca’ya kadar

Osmanlı'da her dilde kitap basıldı, ama "Türk ve Müslüman reayanın (halkın) kitap okuması fiilen yasaklanmış oldu. Çünkü kitap basılmadı."

"Sofu Beyazıt'ın aymazlığı daha o tarihte Osmanlıyı Batı'dan ve kendi içindeki Müslüman olmayan halktan 230 yıl kopardı. Matbaanın gelişi için Lale Devri'ni, 1727 de III. Ahmet dönemini beklemek gerekti." (9)

BİLGİ SAHİBİ OLMADAN FİKİR SAHİBİ OLMAK

Osmanlıdan devir alınan bu miras, bu maddi gerçekliğin içinde geçen yüzlerce yıllık yaşam, bugünkü "okumadan bilen" toplumu oluşturmuştur. Değerli gazeteci, yazar Uğur Mumcu'nun çok güzel saptadığı "bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak" neredeyse bu toplumun bir karakter özelliği olmuş.

Batı'da, "Bildiğim bir şey varsa o da hiç bir şey bilmediğimdir." diyen aydınlar yetiştirirken, bizde Osmanlı aydınlarıysa, gerçekten bilgiye ulaşmak yerine, bilgili görünmeyi yeğlemişler, bunun için halkın konuştuğu Türkçe'yi dışlamışlar, Arapça, Farsça sözcüklerle konuşmayı çok büyük üstünlük saymışlar, ayrıcalık olarak görmüşler.

"Okumayanın, araştırma yapmayanın konuşmaya hakkı yoktur." diyor, Sipinoza. Bizde ise, bugün bile, bilmek için, okuma, araştırma, sorgulama zahmetine giren ne kadar az. Böyleleri, sadece benimsedikleri düşüncelerinin doğruluğuna delil bulabilmek için, kendi düşünce kalıplarına uyan bir kitaba rastladıkları zaman okuyabilirler. Bu kişiler, böylelikle "fikri sabit" hale gelirler. Bunlar da oluşan ön yargıyı parçalamak, Aynştayn'ın dediği gibi atomu parçalamaktan daha zordur.

CUMHURİYET HÜKÜMETLERİNİN SORUMLULUĞU

Üzerinde ayrıca durulması gereken bir gerçek de şu ki okumaya, aydınlanmaya en fazla önem verilen dönem, demokrasiden özellikle şekil bakımından hiç söz edilemeyecek olan tek parti yıllarında yaşandı. Bu tam bir paradoks. Bu dönemde kurulan Köy Enstitüleri bir aydınlanma hareketiydi. Türk eğitimcilerinin H.Ali Yücel, İ.H.Tonguç, Ferit Oğuz Bayır ve arkadaşlarının yalnız Türk eğitime değil, dünya eğitimine de yaptığı büyük bir hizmet ve katkıydı Köy Enstitüleri. Bu devrimci eğitim imecesi "işçiye, köylüye, hamala yeni ABC'yi öğretmekle kalmamış, tüm Batı klasiklerini Türkçe'ye çevirerek okur yazarlığı, aydınlanmaya dönüştürmüş, beyinleri yüzlerce yıllık bir cendereden kurtararak özgür düşünceyle tanıştırmıştır. Derslerde ve etütlerde yapılan "özgün okuma" saatleriyle, tüm Batı klasikleri, özgür düşüncenin mimarları Bacon, Montigne, Volter, Sartr ... gibi düşünürler, susamışçasına, nefesleri tutarak okunuyordu.

Kimi araştırmacılara göre kültür devrimi, kimilerine göre ise Türk Rönesansı olarak tanımlanan 1935-1950 dönemi, çok partili döneme biçimsel de olsa "demokrasiye" geçişle sona eriyor. Türk Rönesansı ya da kültür devrimi yarım kalıyor. Başka bir deyişle bizi bugüne, darbe mi, şeriat mi, demokrasi mi, kırk katır mı, kırk satır mı kıskacına getirecek olan süreç, (karşı devrim süreci) başlamış oluyor.

1950'lerden sonra gelen hükümetler Kemalizm'e dahi karşı nitelikleriyle genellikle kitabı ve okuyanı sevmediler.

12 Eylül dönemi ise tam bir felaketti. Darbecilerin kitap ve yayımla ilgili ilk işleri, yayıncı İlhan Erdost'u döverek öldürmek oldu. Kitaplar suç aleti ve suç delili oldu. Köylere kadar okuyan insan avına çıkıldı. Kendisi okumasa da okuyanlarla merhabası olanlar bile buldukları yerde gözaltına alındı, sorgulandı, işkence gördü, tutuklandı.

Kıscacası halkın bilinçlenmesini istemeyenler, bu amaçla siyasal İslamın önünü açtılar, açmakla kalmadılar devletin bütün olanaklarını onların emrine verdiler. **okuyanınsa canına okudular...**

ÖĞRETMENLERİN SORUMLULUĞU

İnsani, ahlaki ve tüm etik değerlerin yok olması, zenginleşme uğrunda her yolun "mubah" sayılması "Benim memurum işini bilir", "Ben zengini severim" in özdeyiş, "Köşe dönmenin, iş bitiriciliğin" yeni deyimler olarak toplumun beynine kazınması sonucu oluşan **kültür zehirlenmesinden** kurtulamayan bir toplumun kitapla, okumayla buluşması mümkün değildir.

Ancak, bir eğitimci olarak kendimizin de eleştirilecek yanlarımız olduğunu kabul etmeliyiz.

Bugünkü uygulamada, okullar okur yazar yetiştirmekte; fakat **okuyan insan** yetiştirmemektedir. Tersine, okulların öğrenciyi okumadan soğuttuğu bile söylenebilir. Çünkü öğretmenler, kendileri de kitaptan, okumadan uzaklaşmışlardır. Son on beş yılda "kitap okuyanın canına okunduğu" ülkemizde, bu sonuç doğalsa da kabul edilecek bir sonuç değildir. Ayda bir kitap okuyan öğretmenler, öğretmen sayısının % 5'i bile değil.

Öğretmenler, başka hiç bir şey yapmadan, sadece bugünkü programları uygulasalar, oku-yan ve bağımsız düşünebilen insanlar yetiştirebilirler.

Devletin ders programını bile okumayacak kadar, okumayı toptan bırakan ve sadece bildiğini okuyan öğretmenlerin, öğrencilerine okuma alışkanlığı kazandıramayacağı açıktır.

Burada "öğretmen yetiştirme" sorunu ortaya çıkmaktadır. Bugün Türkiye'de öğretmen yetiştiren okul yoktur. Okulundan yetişmiş son kuşak öğretmenlerin de emekliliği yaklaşmış bulunmaktadır.

TÜRKÇE PROGRAMINDA OKUMA ALIŞKANLIĞI

1981 yılında, 2098 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı" incelendiğinde görülecektir ki program okuma alışkanlığını son derece destekleyici içeriktedir. Söz konusu program okuyanı şaşırtacak ölçüde çağdaş bir ders programı özelliklerini taşımaktadır.

Adı geçen programda çağdaş bir eğitimin temel ilkeleri ve uygulama biçimleri sayılıyor. Örnek olarak verebileceğim birçok maddesinden sadece birkaçını buraya alabiliyorum:

“Onlara öğrencilere) bilimsel, eleştirici, doğru, yapıcı ve yaratıcı düşünme yollarını kazandırmada Türkçe dersinin payına düşeni gerçekleştirmek”(Genel Amaçlar, Madde 8).

“... güncel yayınları anlayabilecek, eleştirebilecek ve onlardan yararlanabilecek ölçüde geliştirmek” (İzleme yeteneklerini)(Özel Amaçlar, Madde 1).

“ Kitap sevgisini geliştirmek, boş zamanlarını kitap okuyarak da değerlendirme alışkanlığını kazandırmak” (Özel Amaçlar, Madde 5).

“Gazete ve dergilerdeki düzeye uygun haber, ilan, fıkra, karikatür vb. anlayabilmek” (6.Sınıf,Anlama Tekniği Bakımından Madde 7)

“En az bir günlük gazeteyi ve haftalık ya da aylık dergiyi izleme alışkanlığı kazandırmak” (Okuma Tekniği bakımından Madde 5).

“Düzeye uygun yararlı kitapları seçebilmek”(Madde 7).

“Yurt ve dünya sorunlarıyla ilgili düşüncelerini sözlü olarak anlatabilmek” (Madde 15).

Ezberciliği tamamen dışlayan bu maddeler dışında programda, öğrencilerin okuma alış-kanlığı kazanabilmesi, bağımsız düşünebilen, yaratıcı yeteneklerini geliştiren, yurt ve dünya sorunlarıyla ilgili bireyler olarak yetişmeleri için nelerin öngörüldüğünü şu örnek satırlarda görelim:

“ Ders kitabı, öğrencinin duygu ve düşüncelerine açılabilir bir şekilde yazılmıştır.”

“Şair ve yazarların üslup özellikleri sezdirilirken tanım ve kurallara gidilmemelidir. Ezber ve hazır bilgiler verilmemelidir.”

“Türk çocuklarına ihtiyaçları olan müspet anlayışı, müspet düşünme formasyonunu kazandırmak için hazır, soyut bilgilerden kaçınılmalı, buna karşılık yapıcı, uygulanabilen somut bilgiler ve bilgilere götüren yollar ve sağlıklı bir yöntem kazandırılmalıdır. Bilimsel yöntem, araştırma, karşılaştırma, nedenleri, sebep-sonuç ilişkilerini açığa çıkarma, deneme, uygulama, gözlem, inceleme çalışmalarına dayanır. Derslerde yaparak öğrenme yaparken öğrenme temel olmalıdır.”

“Türkçe, bir bilgi dersi değil, bir ifade ve beceri dersidir.”

“Öğretmen, Türkçe derslerinde yapacağı çeşitli çalışmalarla öğrencilerine önce kitap okuma alışkanlığı ve zevki kazandıracak, onların değerli eserleri kendi başarılarına arayıp bulacak ve okuduklarını değerlendirebilecek düzeye gelmelerini sağlayacaktır (10). (Öğretmenler sadece bu maddeyi uygulayarak, öğrencilerin beğenisine göre seçtikleri kitaplardan sınıfta tadımlık okumalarla, 5-6 Türkçe saatinden birini özgün okuma saati olarak değerlendirerek öğrencilerine çok kolay okumayı sevdirebilirler.)

Bu alıntılarını bir Avrupa ülkesinin ders programlarından yapmadım. On altı yıldır okullarımızda uygulanan ya da uygulanması gereken Talim Terbiye tarafından kabul edilip yayımlanan Türkçe Dersi Programından yaptım .

Biraz da iğneyi kendimize batıralım. Sistem kötü, ama, biz ne kadar iyiyiz, ya da iyi miyiz?

Bu programı bir kez bile okumamış meslektaşlarımızın bulunduğunu açık yüreklilikle kabul edelim. Okuyanların da eski alışkanlıkla yine bildiklerini okudukların bir özeleştirisi olarak kabul edelim. Son on yılda okumayan bir kuşak yetişti. Bir okul bitiren nüfusumuz kat kat arttığı halde, okuyan nüfusumuz artmıyor, gazete, kitap satışlarında hiç bir artış görülüyorsa bunun üzerinde öğretmenlerimizin, öğretmen örgütlerimizin durup düşünmesi gerekir sanıyorum.

TELEVİZYONUN OKUMA ALIŞKANLIĞINA ETKİSİ

Hiç bir araç tek başına ne iyidir ne kötü. Kullananların niyeti onu iyi ya da kötü yapar. Televizyon da öyle.

Türkiye, sözlü kültürü yazılı kültüre dönüştürecek olan endüstrileşmeyi, sanatı, yazını, kültürün diğer öğelerini destekleyen bir burjuva oluşumunu, tarih içinde gerçekleştiremediği için, son yıllarda TV aracılığıyla yaşanan iletişim patlaması, seyirlik arabesk kültürün bir gerçeklik olarak daha geniş kesimde hissedilmesini sağlamıştır.

Bugün Türkiye’de kitap okuma alışkanlığı açısından televizyonun çok kötü kullanıldığı ortadadır.

Ancak, iyi yapılan olumlu işlerin değeri bilinmezse, iyi işlerin çoğalmayacağını bildiğimiz için her olumlu işin hakkını teslim etmek, bu çalışmada sıkı sıkıya bağlı kalınan bir ilke olmuştur.

Bu açıdan, çok az sayıda da olsa bazı televizyon kanallarında okuma alışkanlığını destekleyen iyi niyetli, olumlu çabalar görülmüştür. Kitap okumaya karşı ilgisiz, duyarsız, sorumsuz televizyon kanalları yanında ATV, NTV, TRT2 “kitap dostu” olarak görülmektedir.

Yapılan bir araştırmada kitap okumayı en çok engelleyen televizyon olduğu ortaya çıkmıştı. Bu nedenle NTV, ATV, TRT2’in kitap okumayla ilgili özendirici yayınlarını önemsiyoruz. Ancak bu yayınların artması gerekir. Diğer sorumsuz kanalların da Hülya’nın bebeğine, denize çıplak giren turist kıza ayırdıkları zaman kadar kitaba ve okumaya zaman ayırmaları gerekir.

Son günlerde arabesk kültürün temsilcilerinden bir kanalın kitabın yerine geçmek istercesine Ana Haber bülteninde hikayeler, masallar anlatmaya başlaması olumsuz bir gelişmedir. Matbaanın bu topraklara gelmesi için 250 yıl beklendi, televizyonun kitabın yerini tutmayacağını anlaşılması için de 250 yıl daha beklenmesin. **Artık sözlü kültürden yazılı kültüre geçilmeli, bu topraklarda yaşayanlar da artık yazıyı bulmalıdır.**

KİTAP OKUYAN BİR TOPLUM İÇİN

NE YAPMALI?

... henüz çetelerin şartlandırmadığı gençler varsa, yaşı ne olursa olsun, kafası, yüreği genç kalmış olanlar varsa, belki bu sorunlar üzerine düşünülür diye umuyorum. Belki henüz gerçekleri okuyarak düşünecek, kendi bilinciyle sezecek insanlar vardır bu ülkede ...

Oğuz ATAY

OKUMA ZEVKİ NASIL GELİŞİR ?

Çetin Altan bir yazısında bu soruyu şöyle yanıtlar:

(...) Okuma zevki kişinin kendi düzeyine ve kendi eğilimine uygun romanların özenli yazılmış olanlarını okumasıyla gelişir. Diyelim ki okulda çelimsiz ve albenisiz kitaplardan nefret etmiş yirmi. beş yaşlarında genç bir adam, dünyayı daha iyi algılayabilmek için yavaş yavaş bir şeyler öğrenme gereğini duyuyor.

Bu genci okulda nefret ettiği kitaplara benzer kitaplarla okuma zevkinin içine çekemeyiz. O ise okuma zevkine varmadan doğru dürüst bir şey öğrenme olanağının bulunmadığından habersizdir. Yeniden kendini açmayan kitapları karıştırmaya başlayacak ve hiçbirini bitiremeyecektir. Sonra da kitap okuyamamasının nedenini zamansızlığa bağlayacaktır.

Bu gencin önce iyi yazılmış polisiye romanlar okumayı denemesi yerinde olur. Bir kez klasiklere yönelmeden iyi yazılmış polisiye romanlarla kötü yazılmış olanlarını ayıracak düzeye gelmelidir.

Polisiye roman tutkusundan çok kolay geçilir Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sı ile *Budala*'sına... Ondan sonra da Tolstoy'un *Kreutzer Sonatı*'na.

1. Böyle bir başlangıç gence hem okuma zevkini verecek hem de kendisini kendisine karşı sadece polisiye romanlar okuyan biri olma ezikliğinden kurtaracaktır. Ayda bir iki iyi yazılmış polisiye roman okuma koşuluyla, bir kez Dostoyevski'ye geçildi mi, edebiyat zevkiyle tutkusu kıpırdamaya başlar. Ondan sonra Balzac, Zola, Flobert ve Stendal daha kolay okunur.

Eğer henüz kolay okunamıyorsa hiç zorlamamak ve hemen Üç Silahşörler, Kamelyalı Kadın, Paris Esrarı... gibi kitaplarla okuma tutkusunu pekiştirmeyi daha sağlıklı bir yoldur. Aynı zamanda sevilen kitapların yazarlarıyla da haşır neşir olmak, yaşamlarını, yaşadıkları dönemleri, serüvenlerini öğrenmek kişide yeni ufuklar açmaya başlar"(11).

Oktay Akbal: "Önce klasiklerden başlamak, sonra çağdaş yazına gelmek de bir yöntemdir, tam tersini yapmak da... Bir ondan, bir ondan seçip okumak da... Ben derim ki sürekli okuyun, değerli yapıtlar okuyun"(12).

Emin Özdemir: "(...) önemli olan hafif romanların evreninde donup kalmamaktır. Kuşkusuz okumanın ilk basamağında bunlarla tanışmak doğaldır; okumaya alışma, okumayı alışkanlığa dönüştürme yönünden de yararı denenmiş, sınanmış bir yoldur bu. Bizi iyi ve üstün kitaplar diye bili-nen kitapların evrenine götürdüğü sürece yararlıdır" (13).

HEMEN ŞİMDİ YAPILABİLECEKLER

Thomas S.Kubin: “Bütün tartışmalar daima gelip şu soruya dayandı: Hangi sorunu çözmüş olmak, diğer sorunların da büyük ölçüde çözümünü sağlar?” diyor.

Okuma alışkanlığı nasıl kazandırılabilir?

Bu soruya verilecek yanıt diğer birçok sorunun çözümünü sağlayabilir.

Bu konuda öğretmen yetiştirme, ders programları gibi çok önemli sorunların gerekli ve ye-terli zaman dilimi içinde çözülmesi kuşkusuz zorunludur.

Ancak, okulundan yetişmemiş, çocuk psikolojisi, çocuk edebiyatı okumamış bugünkü “öğretmenlerin” büyük bir bölümü eğitilerek çağdaş anlamda olması gereken öğretmenler durumuna getirilebilirler.

Bu öğretmenlerle ve bu programlarla hatta bu ders kitapları ile bile yapılabilir, hemen şimdi yapılabilir bir çok şey vardır:

- Dersler, yapısına göre öğrencilerin ders kitabı dışında başka kaynaklara yönelecekleri

biçimde işlenmeli.

- Sınıf öğretmenleri ve Türkçe, edebiyat öğretmenlerinin haftada bir ders saatini “özgür

okuma” saati olarak ayırması zorunlu olmalı.

- Türkçe derslerinde ayrıca öğretmen, öğrencilerin sevecekleri öyküleri ya da romanlar-

dan bölümleri sınıfta kendisi okumalı. Öğrencilerin sevmedikleri ders kitabındaki metni işlemekte ısrarlı olamamalı, metinler öğrenciyi başka metinleri okumaya yöneltecekse işlenmeli, yöneltmeyecekse işlenmemelidir.

- Bu konuda Kimmel ve Segel şöyle diyor: “Uzmanlar arasında çocuklara anlamlı gelen

edebiyat ürünlerini yüksek sesle okumanın yararlı olduğu konusunda ve bunun çocuğa yaşam boyu sürecek bir kitap ve okuma sevgisi aşılama en etkili aynı zamanda en basit ve en ucuz yol olduğunda görüş birliğine varıldı. Şimdi yapılacak iş bu bilinci tek tek ana babalara, okul yöneticilerine ve sınıf öğretmenlerine aktarmaktadır. Bazı anne babaların ve öğretmenlerin korkusunun tersine öyküler dinlemek, tembel okurlar yaratmaz” (Okuma Alışkanlığı ve Türkiye, O. Suat Özçelebi, N. Serer Cebecioğlu).

- Öğrencilerin günlük gazete okumalarını sağlamak için sınıfa her gün bir günlük gazete

aldırılmalıdır. Sınıfta her gün beş on dakika, eskiden olduğu gibi, güncel olaylar konuşulmalı, çocukların yurt ve dünya olayları ile ilgilenmesi sağlanmalıdır (Türkçe Programı, Okuma Tekniği Bakımından, Madde 6).

DEVLETİN YAPMASI GEREKENLER

- Kitap ve gazetelerden KDV kaldırılmalı.

- Kültür hizmeti veren yayinevleri ve gazeteler desteklenmeli.
- Kitabın yasaklanamayacağı anayasaya girmeli.
- Kitaplar silahlarla birlikte suç aleti gibi gösterilmemeli.

MEDYA KURULUŐLARININ YAPMASI GEREKENLER

- Televizyonlar kitap yasađı ile ilgili haberlere yer vermemeli.
- Haberlerden sonra her gün beŐer dakikalık kitap okumayı özendirici yayınlar yapılmalı.

Bu yasal zorunluluk haline getirilmeli.

DEK VE EğİTİM SEN'İN YAPMASI GEREKEN

Demokratik Eğitim Kurultayı'nda, Türkiye'de okuma alışkanlığının geliŐtirilmesi için proje hazırlanması kararı alınabilir.

EğİTİM SEN Türkiye'de Okuma Alışkanlığı GeliŐtirme Projesi konulu bir yarıŐma açabilir ya da uzmanlara böyle bir proje hazırlattırabilir.

Bu projenin hazırlanmasında ve uygulanmasında Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğine gidilebilir.

Bakanlıkla birlikte geliŐtirilebilecek bu projeye UNESCO'dan (BirleŐmiŐ Milletler Eğitim ve Bilim rgt) destek istenebilir.

Bakanlıkla işbirliği gerçekleŐmezse EğİTİM SEN kendi hazırlatacağı projeye UNESCO'dan destek isteyebilir.

UNESCO bu tür projelere destek vermektedir. Bu konuda örnek uygulamalar var.

KAYNAKÇA

Anday, M.Cevdet; Cumhuriyet, 10.04.1987.

Doğan, Yalçın, **Günlük, İlk Kitap Yalanla Başladı**, Milliyet.

Donat, Yavuz; **Vitrin**, Milliyet, 24.04.1995.

Güçlü, Abbas, Milliyet.

İst.Köy Hizmetleri Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Araştırması.

M.E.B. Talim Terbiye Başkanlığının 22.09.1981 tarih ve 172 sayılı kararı ile kabul edilen, 2098 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan **Temel Eğitim Okulları Türkçe Programı**.

Okuma Alışkanlığı ve Türkiye, O.Suat Özçelebi,N.Seler Cebecioğlu,1989 Milliyet Yayınları.

Özdemir, Emin; **Okuma Sanatı**

Özdemir, Emin; **Okuma Sanatı, Nasıl Okumalı, Neler Okumalı**, İnkılap Yayınları 1995.